

Wija'tz wuuj

Idioma Tz'utujil

Mi libro semillero

2º

Wija'tz Wuuj

Segundo Grado Primaria

Chi'aaj

tzoop

Chee'

tziioon

Chikop

tziyaq

Chupuun

tziiij

Chiiij

tza'j

Tz'utujil

Wija'tz Wu'uj 2, Mi libro semillero

Comunicación y lenguaje para segundo grado primaria.

González Cotuc, Rafael; Samuel Pérez Mendoza y Cristobal Ermitaño Cholutío Vásquez.
Instituto para el Desarrollo y la Innovación Educativa en Educación Bilingüe y Multicultural
-IDIE- Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación la Ciencia y la Cultura,
-OEI- Oficina Guatemala

94 Páginas il; 21.59 cm. Guatemala 2013

Cultura e identidad, idioma Tz'utujil, aprendizaje lectoescritor, estrategias, tradición oral.

"Se autoriza al Ministerio de Educación la edición y publicación del presente material en apoyo al Sistema Educativo Nacional" Lo indicado en cumplimiento con los Artículos 5, 14, 17, 21, 24 y 25 del Decreto 33-98 de fecha 19 de mayo de 1998, Ley de Derechos de autor y Derechos Conexos.

Wija'tz Wu'uj 2, Mi libro semillero

Este material se ha diseñado para que tenga la mayor difusión posible y que de esta forma contribuya al mejor desempeño de educadoras y educadores y aprendizaje de los niños y las niñas. Por tanto, se autoriza su reproducción, siempre que se cite la fuente y se realice sin ánimos de lucro.

AUTORIDADES EDUCATIVAS

Oscar Hugo López Rivas
Ministro de Educación

Héctor Alejandro Canto Mejía
Viceministro Técnico de Educación

María Eugenia Barrios Robles de Mejía
Viceministra Administrativa de Educación

Daniel Domingo López
Viceministro de Educación Bilingüe e Intercultural

José Inocente Moreno Cámbara
Viceministro de Diseño y Verificación de la Calidad Educativa

Carlos Jacinto Coz
Director General de Educación Bilingüe Intercultural –DIGEBI–

Rómulo Xicay Ajuchan
Subdirector de Educación Bilingüe Intercultural de Digebi

Departamento de materiales educativos de Digebi
Coordinación de la publicación

Dirección Departamental de Sololá

Director Departamental de Educación, Sololá
Juana Navichoc Chavajay

Jefe del departamento técnico bilingüe intercultural
Salvador Petzey Cuá

Coordinador nivel primario
Lorenzo García Ixmatá

Supervisor educativo
Porfirio Geremías Par Chavajay,

Coordinadores Técnicos Administrativos –CTA's–

Manuel Eduardo Cholutío Coché
Gerardo Chavajay Dionisio
Juan Ujpán Rodeno
Pedro Culum Culum

Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación la Ciencia y la Cultura, -OEI- Oficina de Guatemala -2013-

Autoridades Organización de Estados Iberoamericanos –OEI–
Marlene Grajeda de Paz

Representante Permanente
Magalí García

Coordinadora IDIE Bilingüe y Multicultural
Equipo Técnico OEI
Especialistas en Educación Bilingüe y Multicultural
Sonia Salomé Raymundo González
José Augusto Yac Noj
Antonio Avia Aranda

Autores
Rafael González Cotuc
Samuel Pérez Mendoza
Cristóbal Ermitaño Cholutío Vásquez
Salvador Quiacaín Rocché

Ilustración
Rafael González Cotuc
Cristóbal Ermitaño Cholutío Vásquez

Diseño y Diagramación
Editorial Maya' Wuj

Estimados niños y niñas de Guatemala:

En sus manos tienen uno de los tesoros más preciados para mejorar sus aprendizajes.

Este libro se ha elaborado con el propósito de mejorar y aplicar conocimientos relacionados con la comunicación; cada página contiene actividades novedosas e interesantes para que puedan disfrutar y gozar cada una de ellas.

Se han incluido temas relacionados con la escucha, el habla, la lectura y la escritura, que les servirán para desenvolverse en su vida diaria con sus compañeros de clase, maestros, padres, abuelos, hermanos y con todas las personas con quienes se comunican a diario.

En el mundo de la lectura y la escritura encontrarán cuentos, leyendas, chistes, poemas, juegos de palabras y divertidos proyectos, entre otros. Se divertirán aprendiendo solos, con sus compañeros de aula y con su maestro o maestra.

Les invito a descubrir en este libro, las lecturas y actividades que podrán compartir. En la medida que vayan avanzando, se darán cuenta de lo que han aprendido para su desenvolvimiento personal en el salón de clase, en el hogar y en la comunidad donde viven.

Hagan de este libro un buen amigo y gocen su aprendizaje en el área de Comunicación y Lenguaje. Estoy seguro que disfrutarán y desarrollarán su deseo por aprender a comunicarse al escuchar, hablar, leer y escribir.

Con especial cariño,

Doctor Oscar Hugo López Rivas
Ministro de Educación.

Indice

Contenido

Página

Presentación.....	6	·
Ojer wa'iim.....	8	:
Pa'tiin.....	11	·
Pixaab'.....	14	:
Puluj ya'.....	17	:
Yuq'un ak'aal.....	20	· ☉
Chuuy.....	23	· :
B'aqoj jal.....	26	· ·
Xuruy.....	29	· :
Trumpo'j	32	· :
Jeey	35	·
Salun ri'il	38	· :
Kamoon	41	: ·
Ti ixtan	44	: :
B'anoj mees	47	: :
Ajtijaal	50	:
K'eex	53	: :
K'ayib'al	56	: ·
Nimaq'ijj	59	: :
Awaj Chikopii'	62	: :
Wiqol b'aaq	65	:
Q'ijlooneem	68	: :
Kunaneelaa'	71	: ·
B'i'aaj	74	: :
Aj Tz'utujilaa'	77	: :
Riikiil	80	: ☉
Qati't qamama'	83	: :
Woochooch k'in wajtijaal	86	: ·
Taq tziij	89	: :

Presentación

Queridos educadores y educadoras

"Wija'tz Wuuj 2, *Mi libro semillero No. 2*", dirigido a niños y niñas de segundo grado de primaria, da seguimiento a **Wija'tz Wuuj 1** de *primer grado*, utilizado como texto de aprendizaje del idioma Tz'utujil. Su contenido y metodología fortalecen el proceso de desarrollo de las competencias lectora y escritora, el desarrollo de las habilidades básicas de comunicación y el fortalecimiento de la identidad cultural de los niños y las niñas.

Previo a ser utilizado por los niños y niñas, los autores del Wija'tz Wuuj 2, con el apoyo de las autoridades educativas de la Dirección Departamental de Educación de Sololá, supervisores educativos, directores socializaron y validaron el material con maestros y maestras de segundo grado de las escuelas de San Pedro La Laguna, San Juan La Laguna, San Pablo La Laguna y Santa María Visitación, con representantes de la Academia de Lenguas Mayas de la Comunidad Lingüística Tz'utujil, del Proyecto Lingüístico Francisco Marroquín, del Instituto Lingüístico de la Universidad Rafael Landívar, así como con profesionales que trabajan en la lingüística maya y educación, con la finalidad de proporcionar un enfoque integral, lúdico y educativo de acuerdo al nivel de los niños y las niñas.

La Organización de Estados Iberoamericanos -OEI-, a través del Instituto para el Desarrollo y la Innovación Educativa en Educación Bilingüe y Multicultural, apoyó el proceso de elaboración, la reproducción y distribución de este material. De igual manera, facilitó la capacitación de docentes para optimizar su uso dentro del aula.

Queda en sus manos este material, como un aporte a la educación bilingüe de calidad que todos los niños y las niñas de la Comunidad Tz'utujil se merecen, con la invitación a que se utilice tratando de facilitar la mejor experiencia de aprendizaje de las competencias lingüísticas, en el marco de una educación con equidad y respetuosa de la diversidad.

Cordialmente,

Sus autores, equipo institucional de la OEI en Guatemala, Dirección Departamental de Sololá y supervisores educativos.

K'utub'al

Ajtijoneelaa'

Ja runujk'iik, rub'ajniik ja wuuj "Wija'tz Wuuj 2", kixiin jar ak'aalaa' jar ee k'o pa ruukaab' junaa' rixin tijooneem. Jaa wa' wuuj ri' ruyujqeen rii' ruk'iin ja "Wija'tz Wuuj 1" ja rixin najb'ey junaa', nk'atzin k'a chi rojtaqixiik ja Tz'utujil tzijob'al. Ja rucholajil, ruk'ujtiik nq'ijij ja kaji' sak'ajaaneem: ak'axaaneem, tzijooneem, sik'iineem k'in tz'ijb'aaneem; chaqajaa' nuuya' ruchojq'aaq' ja kib'ajnikil jar ak'aalaa' rixin Tz'utujil Tinaamitaal.

Ja xenuk'ui k'in xetz'ijb'aani ja "Wija'tz Wuuj 2", xeeto' kumaal k'amol taq b'eey rixin Dirección Departamental rixin Educación rixin Tz'olaj Ya', Supervisores Educativos k'in ee k'iy xeto'on chi nik'oxiik ja wuuj, kani' chi ke k'amol taq b'eey rixin ajtijaal k'in ajtijoneelaa' rixin ruukaab' junaa' jar ee k'o pa Tz'unun Ya', Xe' Kuku' Aab'aj, Tok'or Juyu' k'in Tz'ujki Ya' Juyu', keeri' chaqajaa', xnik'ox kumal winaqii' ja nesamaj pa K'ulb'il Yol Twitz Paxil rixiin ja Tz'utujil Tinaamitaal, Proyecto Lingüístico Francisco Marroquín k'in ja mookaaj Instituto Lingüístico rixin Universidad Rafael Landívar.

Jar Instituto rixin Desarrollo k'in Innovación Educativa en Educación Bilingüe Multicultural rixiin jar Organización rixin Estados Iberoamericanos, -OEI- xuuya' ja rupuwaqil ja xb'anb'exi, xjachab'exi, chaqajaa' ja xetijob'exi ja tijoneelaa' chi rii' rukoojiik jaa wa' wuuj ri' kuk'iin jar ak'aalaa' pa taq ajtijaal.

Nk'eje' kan k'a pan eeq'a' ja jun samajib'al ri', rixin to'ooneem k'in nya'b'exi jar ojtaqiineem pa Tz'utujil Tzijob'al, ja qas rajawaxiik chi ke jar ak'aalaa' rixiin ja Tz'utujil Tinaamitaal, xteekoj ta k'a, utz k'a ma k'ayeew ta rojtaqixiik jar ak'axaaneem, tzijooneem, sik'iineem k'in tz'ijb'aaneem, utz k'a pa junaan wachiil nb'ajni ja saamaaj.

Qas pa ki'kotemaal nkeeya' opoon,

Jar ajtz'ijb'aa', Mookaaj rixiin ja OEI ja k'o pan Iximuleew, Dirección Departamental rixin Educación rixin Tz'olaj Ya' k'in Supervisores Educativos.

Ojer wa'iim

Jar ojer wa'iim xa juun xb'aan wi', ma k'o ta sik' ch'a'ooj xb'aan
chi riij ja riikiil. Ma qas ta k'o laq xkooji, chi ruuwach kaa' xya'
wi' ja riikiil, kani' rax kinaq' kichoon pa sakiil.

Keeri' qab'ana' ojoj pa k'amoj ri'il k'in xa juun qab'ana' toq
nojwa'i'.

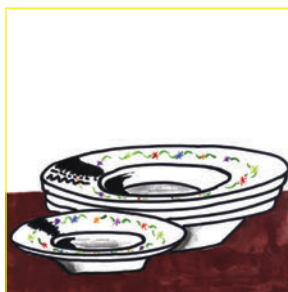

• Saamaaj

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja tziij k'amoj ri'il k'in kojtzijon chi riij.
- Qaya'a' jun setesik chi riij ja naquun ja nya' riikiil chi paam, k'in kojtzijon chi riij.

kuku'

laq

xa'r

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja ruub'ii' ja cholon tziij xqasik'ij qaaj.

Ojer waraam

Ojer wa'iim

Ojer ejtz'aaneem

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ja ruk'aan yuquyaq k'u'xatz'ijb' ja k'o pa cholon tziij **ojer wa'iim**.

- Qatz'ijb'aj chi ruuwach taq jikajux julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee'.

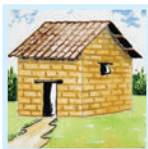

÷ Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jo'oo' taq tziij ja k'o yuquyaq k'u'xatz'ijb' ii, oo, uu, aa k'in ee ruk'aan.

Yuquyaq k'u'xatz'ijb' ii, oo, uu, aa, ee: jaa ri' taq tz'ijb' nimaq na ruuqul chi keewach ja julee' k'u'xatz'ijb' chik.

Pa'tiin

Xkooyaa' nooki ja pa'tiin, k'ooli oqoq, ch'uu', cho'm, sa'y k'in julee' chik ti'iij nya' chi paam.

Ja toq oqoq nya' chi paam, nk'ilix na najb'eey, ja k'a xkooyaa' njook' chi ruuwach kaa', k'a jaa' k'aari' nb'oor pa muuxan k'a jaa' k'aari' nya' qaaj pa ruuwi' suub'aan chi paam uk'ol.

Toq nchaq'aaji qas ki' ruxlaa' nel to.

Qakojo' qaawi' qanaa'ooj chi rucha'iik ja naquun neqaatij.

.. Saamaaj

- Qakaanooj k'in qaq'omaj chi paam ja kichontz'ijb', naq chi ti'ijjaal nya' chi paam ja pa'tiin.

uu	ch	o	'	m	uu	uu	aa
aa	uu	o	ch'	uu	'	oo	oo
ee	oo	s	a	'	y	uu	uu
ii	o	q	o	q	uu	ii	ii

- .. Qatz'ijb'aaj ja tziij ja rajawaxiik chi re ja nimatziiij.

Ja pa'tiin nb'oor pa _____ . (jo'q - muuxan)

Jar oqoq _____ chi ruuwach q'aaq'.
(nk'ilix - ntzok'ok'irsaxi)

Njook' chi ruuwach _____ ja xkooyaa'.
(aab'aj - kaa')

Nchaq'arisax chi paam _____ ja pa'tiin. (uk'ol - t'u'y)

Qas ki' ruxlaa' ja _____ . (pa'tiin - uk'ol)

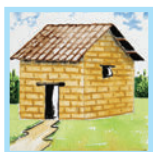
- ... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ja ruk'aan yuquyaq k'u'xatz'ijb' ja k'o pa cholon tziij **pa'tiin**

.... Qatz'ijb'aj chi ruuwach taq jikajux julee' taq tziiij ja xqaaajux ruuxee'.

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jo'oo' taq tziiij ja k'o yuquyaq k'u'xatz'ijb' **ii**, **oo**, **uu**, **aa** k'in **ee** ruk'aan.

Yuquyaq k'u'xatz'ijb' ii, oo, uu, aa, ee: jaa ri' taq tz'ijb' nimaq na ruuqul chi keewach ja julee' k'u'xatz'ijb' chik.

Pixaab'

Ja qati't qamama' ojeer, xekeemol ja kalk'uwaal chi kipixab'axiik.

Kixnimaani ak'aalaa', tejama' keeb'eey ja taq ri'jaa', temaltiyoxiij
jar eewaay, kixq'ijlooni; xsaqari, xqa'j q'iij owi xok aaq'a' kixche'e.

Nuuya' utzilaj k'aslemaal jar Ajaaw chi ke jar ak'aalaa' jar ee
nimaneelaa', neche'e ja qati't qamama' toq nepixab'aani.

... Saamaaj

- Chi paam ja taq kajparaaj qatz'ijb'aj chik julee' pixaab'.

..

Chi paam taq kajparaaj nqakanoj wi' ja xtik'axax chi qe, k'a jaa' k'aari' nqatz'ijb'aj qaa'j chi ruuwach ja jikajux.

maltiyoox

xsaqari

xok aaq'a'

chuwaaq chik

Naq nqab'ijj toq nel to q'ijj?

Naq nqab'ijj toq ntzuri ja wa'iim qumaal?

Naq nqab'ijj toq noqeewari?

Naq nqab'ijj toq chaaq'a' chik?

- ... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' j ja k'o pa cholon tziij **pixaab'**.

- .... Qaya'a' jun setesik chi rijj ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' k ja k'o pa cholon tziij **pixaab'**.

- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in xqaaya' setesik chi riij.

j	k

- ÷ Qab'ana' to rachib'al jun **jaay** k'in jun **kotoon** chi ruuwach qaawuuj k'in kojtzijon chi riij.

Junamiil tz'ijb' j - k: jaa wa' taq tz'ijb' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al k'in pa Kaxlan Tzijob'al.

Puluj ya'

Xeruumol taq raal ja naan No't, ma k'o chik ta qaayaa' ne'e chi ke, tek'ama' eel ekuku' ixtanii', ekura' ala'ii', teqapulu' qaaj qaayaa' pa chooy.

Pa ki'kotemaal xeeb'e, pa b'iix, pa tziij, pa tzeeb', qas looq' xkeena' kii'.

Xa juun qab'ana' chi riij ja nik'a'tzin chi qe, ne'e ja naan No't chi ke ja taq raal.

.... Saamaaj

- Qatzijb'aj chik julee' saamaaj ja nqaab'an chi paam qoochooch.

- .. Qanuk'u' ja taq tz'ijb' chi paam ja taq kajparaaj ja jamal ruupaam.

o	'	j	'	u	u	k	k	r	a	u	k	'	oo	l	q'

- ... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' **m** ja k'o pa cholon tziij **puluj ya'**.

- .... Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' **n** ja k'o pa cholon tziij **puluj ya'**.

- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in xqaaya' setesik chi riij.

m	n

÷ Qab'ana' to rachib'al jun **mama'** k'in jun **naan** chi ruuwach qaawuuj k'in kojtzijon chi riij.

Junamiil tz'ijb' m - n: jaa wa' taq tz'ijb' ri' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al chaqajaa' pa Kaxlan Tzijob'al.

Yuq'un ak'aal

Ja yuq' ojeer ee nimalaxeelaa' qas neb'anowi, nekich'ejleej,
nekijqaaj k'in nekib'ojchi'ij taq keechaq' owi taq kaanaa',
k'ooli nekeechap chi keeq'a', nekitijoj chi b'ijneem.

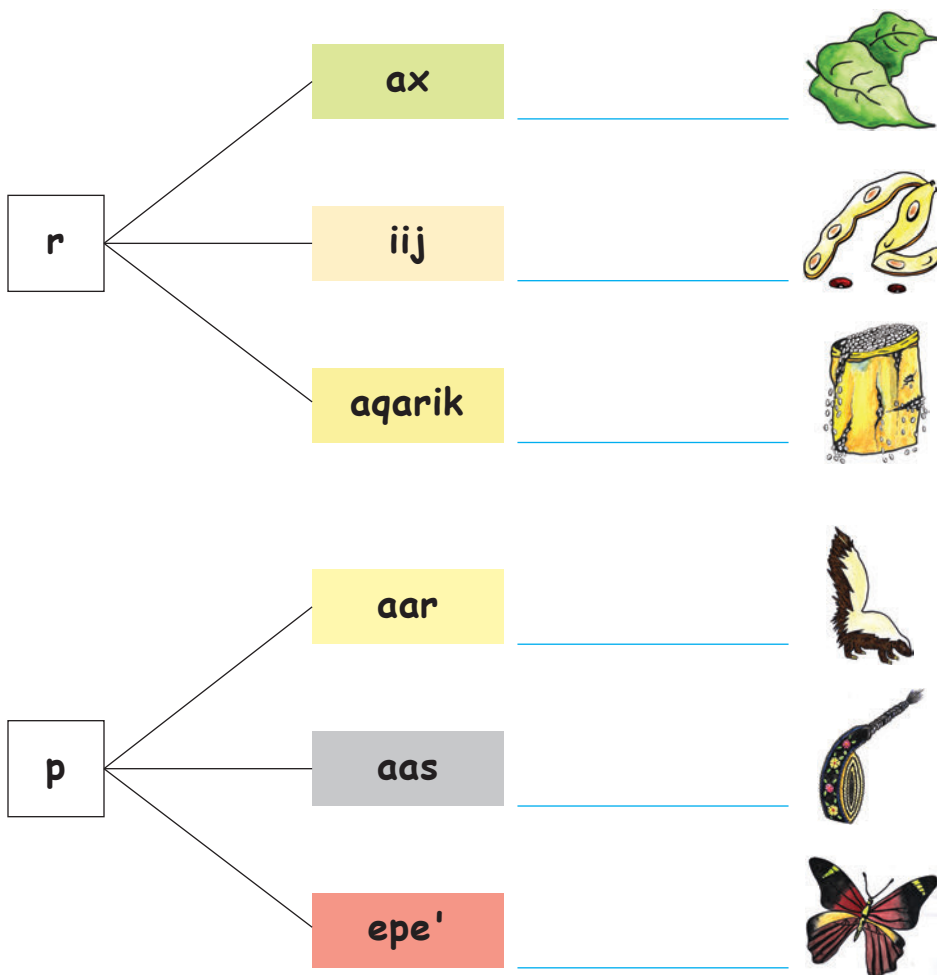
Toq ne'ooq'i ja taq ne'aa' k'ooli nsijpax keetz'uum kumal ixoqii'
jar ee k'o taq kiya'kii', k'ooli pa k'aam newarisax wi'. Ee k'o k'a
ja taq ch'uuch' k'o taq keewi't chi keeq'a' ja neb'ojchib'exi.

Qojto'on chi rub'ajniik ja rajawaxiik.

— Saamaaj

- Qatunu' ja tz'ijb' r ruk'iin ja taq tz'ijb' ja k'o pa taq kajparaaj, k'a jaa' k'aari' qatz'ijb' aj chi ruuwach jikajux k'in keeri' qab'ana' chi re ja tz'ijb' p.

- Qakojo' ja taq tz'ijb' ja k'o pa setesik k'in qachojmarisaj ka'i' taq tzijj ja xqaawil pa cholon tzijj, k'a jaa' k'aari' nqatz'ijb' aj chi ruuwach taq jikajux.

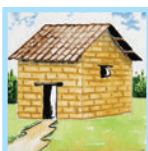
ch' uu	_____
y q'	_____

... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' **p** ja k'o pa cholon tziij **yuq'un ak'aal**.

.... Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' **r** ja k'o pa cholon tziij **yuq'un ak'aal**.

— Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

p	r

÷ Qak'axaj to naq nk'aatzin wi' ja **peeraaj** k'in **riikiil** chi re jun winaq.

Junamiil tz'ijb' p - r: jaa wa' taq tz'ijb' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al k'in pa Kaxlan Tzijob'al.

Chuuy

K'o jun ejtz'aaneem xkeeb'an jar ak'aalaa' ojeer chuuy ruub'ii'.

Toq ne'ejtz'aani, nkeemol kii', nkeetun k'in nkeech'op riij taq keeq'a',
nkijotob'a', nkiqasaaj k'in nkib'iiij: chuuy, chuuy, chuuy; k'a jaa'
k'aari' sanan, sanan, sanan neche'e, nkisananij kii'.

Keeri' xkeeb'an jar ak'aalaa', pa tzeeb', pa ki'kotemaal xe'ejtz'aani.

Jar ejtz'aaneem ri' k'amoj ri'iil nuuya' chi re ja qak'aslemaal.

— Saamaaj

- Qajuxu' ruuxee' ja taq tziij ja nuk'ulub'a' ja taq ak'axaaneem.

Naq ruub'ii' jar ejtz'aaneem xqasik'ij qaaj?

xuruy

chuuy

jeey

Naq nkib'ii' jar ak'aalaa' toq nkisananij kii'?

sanan, sanan, sanan ch'op, ch'op, ch'op tzeeb', tzeeb', tzeeb'

Naq nkeeb'an jar ak'aalaa' pa cholon tziij?

ejtz'aaneem

saamaaj

ch'o'ooj

Naq nuuya' kaan chi qe ja cholon tziij xqasik'ij qaaj?

ch'o'ooj

yojooneem

k'amoj ri'iil

- Qatunu' ruk'in jun jikajux ja taq xi'latziij rachib'iil ri', k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aj chi ruuwach jikajux ja tziij nuupo' wi ri'.

to

koli

sa

naaj

tu

taaj

se

nan

so

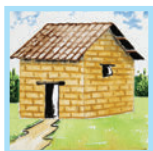
kon

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' s ja k'o pa cholon tziij chuuy.

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' † ja k'o pa cholon tziij chuuy.

- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in xqaaya' setesik chi riij.

s	t

- ÷ Qak'axaj to naq rub'ajnikiil jar ejtz'aaneem **salun** ri'iil k'in **trumpo'**j.

Junamiil tz'ijb' s - t: jaa wa' taq tz'ijb' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al k'in pa Kaxlan Tzijob'al.

B'aqoj jal

Toq nb'aaqi ja jal ojeer q'anij konojelaal neb'aqowi, ri'jaa',
ak'aalaa' ne'ok chi riij q'iij q'iij.

K'ooli kow rub'aaqiik kani' aab'aj jal, chaqajaa' k'ooli ma kow
ta kani' saq'im. Xar waari' konojelaal nkeeto' kii' chi rub'aaqiik.

Keeri' qab'ana' ojoj kaamiik, qato'o' qii' chi rub'ajniik jar utzilaj
taq naquun kani' chi re saamaaj rixin pa qoochooch.

.. Saamaaj

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' naq chi samaajiil nb'aani toq nkooj chakach, lexna k'in piiq.

B'oqoj xnakat

B'aqoj jal

Mich'oj kinaq'

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja ko'latziij ja nk'ulub'a', naq nuutz'at jar ixoq.

jun b'aaq

jun ch'ooy

jun jal

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' l ja k'o pa cholon tziij **b'aqoj jal**.
- Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' w ja k'o pa cholon tziij **b'aqoj jal**.
- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

l	w

÷ Qab'ana' to rachib'al jun **lamuunax** k'in jun **way** chi ruuwach qaawuuj k'in kojtzijon chi riij.

Junamiil tz'ijb' I - w: jaa wa' taq tz'ijb' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al k'in pa Kaxlan Tzijob'al.

Xuruy

K'o jun ejtz'aaneem nb'aan ojeer xuruy ruub'ii': najb'eey nb'aan jun mulumik uleew k'a jaa' k'aari' nmiin qaaj ch'u'kaaj pa ruuwi', xar waari' ma kow ta nmiin qaaj, utz k'a setesik ruuchii' ja jul nk'eje' kaan, k'a jaa' k'aari' nq'aaj ya' chi paam ja jul, pan ejqaal nk'oot riij utz k'a kani' laq nel kaan ja xuruy.

Looq' qana'a' qii' toq nojejtz'aani.

... Saamaaj

- Qajuxu' ruuxee' ja taq tziij ja utz ruk'ulub'a'xiik nuub'an ja taq ak'axaaneem ri':

Jani' neeli ja xuruy?

uleew

laq

ch'u'kaaj

Naq chi q'iij saq xe'ejtz'ab'exi ja xuruy?

ojeer

kaamiik

iiwiir

Naq nkooj chi rub'ajniik ja xuruy?

chee'

aab'aj

uleew

Naq nya' chi paam ja jul rixin xuruy?

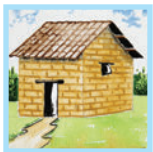
ya'

q'aaq'

ruxlaa' juyu'

- .. Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' l ja k'o pa cholon tziij **xuruy**.
- ... Qaya'a' jun kajparaaj chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' w ja k'o pa cholon tziij **xuruy**.
- .... Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan junamiil tz'ijb' y ja k'o pa cholon tziij **xuruy**.
- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee', ja xqaaya' kajparaaj k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

l	w	y

÷ Qab'ana' to rachib'al jun **winaq** k'o **ruuya'l** chi ruuwach qaawuuj k'in kojtzijon chi riij.

Junamiil tz'ijb' l - w - y: jaa wa' taq tz'ijb' ja nkooj pa Tz'utujil Tzijob'al k'in pa Kaxlan Tzijob'al.

Trumpo'j

Ja nutata' xuunuk' jun nutrumpo'j, kaqachaj raqan k'in q'aqaxka' xuuya' pa ruuwi', xuub'ol nuuk'aam k'in xuutob' jun ti waaj, xinmaj ejtz'aaneem qas ti utz nooq'i ja ti nutrump'oj.

Tawejtz'ab'eej chi qaawach neche'e ja taq wachib'iil. Je'ee' chaqajaa' nkejtz'ab'eej ja taq kitrumpo'j wuk'iin.

Konojelaal jar ak'aalaa' k'o taq kitrumpo'j ojeer qas pa ki'kotemaal ne'ejtz'aani, k'ooli maxko' nooq'i k'o k'a ma qas ta nooq'i ja taq trumpo'j.

Ma ti qalaq'aj ta kejtz'ab'al qachib'iil, k'ixb'al qak'axaxiik.

Saamaaj

- Qajuxu' ruuxee' ja taq tziij ja utz ruk'ulub'a'xiik nuub'an ja taq ak'axaaneem ri'.

- ✓ Naq xnuk'uwi ja rutrumpo'j jar ak'aal?

rajtiij

rutata'

ruuchaaq'

- ✓ Naq ruub'ii' jar ejtz'aaneem?

trumpo'j

jeey

awan ri'iil

- ✓ Naq rajawaxiik toq nawejtz'ab'eej ja trumpo'j?

k'aam k'in b'aaq

k'aam k'in tziyaq

k'aam k'in aaj

- ✓ Naq xya' pa ruuwi' ja trumpo'j?

q'aqaxka'

q'ool

kaach'

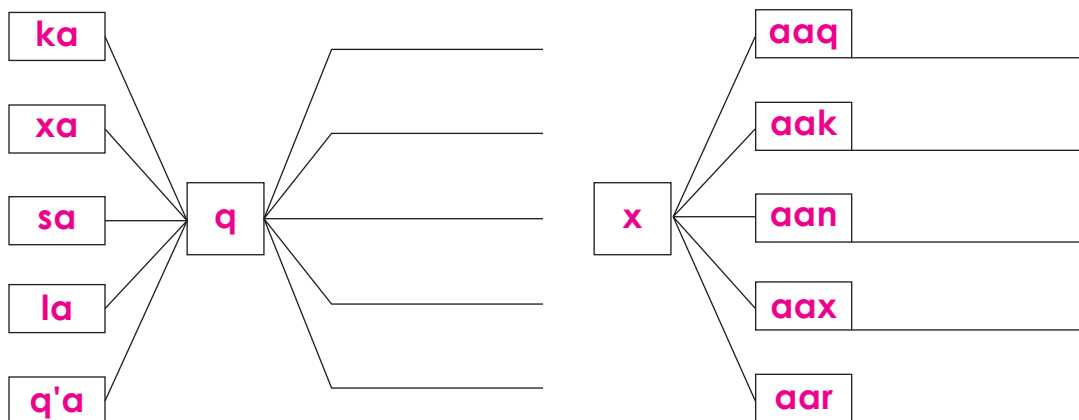
- ✓ Jar ejtz'ab'en trumpo'j nb'aj:

pa ruk'ayeewaal

pan oq'eej

pa ki'kotemaal

- Qanuk'u' ja taq xi'latzii ruk'iin ja taq tz'ijb' ja k'o pa kajparaaj, k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aj qaaj chi ruuwach taq jikajux.

... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **q** ja k'o pa cholon tziij **trumpo'j**.

.... Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **x** ja k'o pa cholon tziij **trumpo'j**.

— Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

q	x

÷ Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jo'oo' taq tziij ja ruk'aan junamiil tz'ijb' **q** k'in **x**.

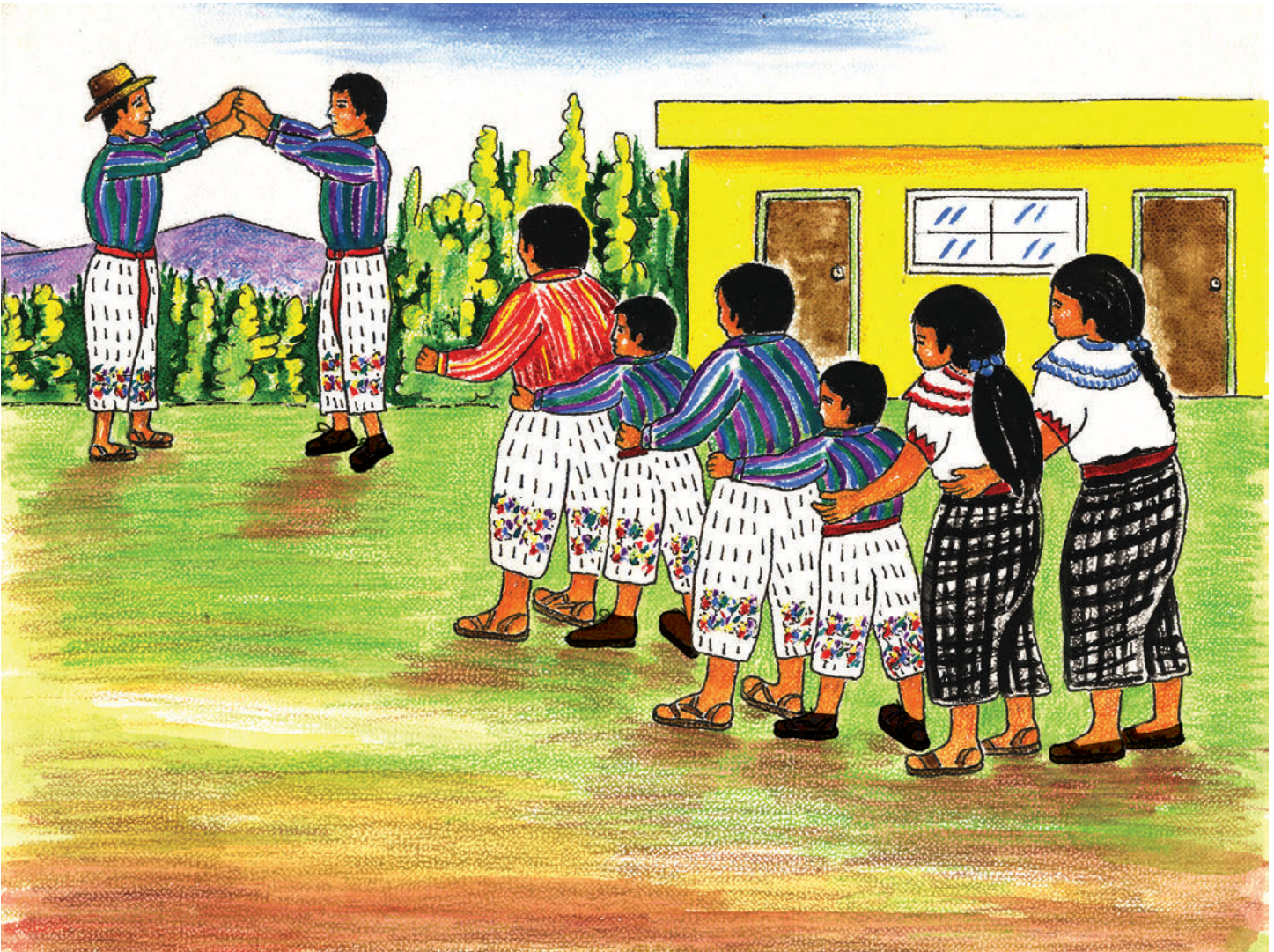

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al q - x: jaa wa' taq tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

Jeey

K'iy jar ejtz'aaneem xb'aan ojeer, k'o juun jeey ruub'ii', jaa wa' ejtz'aaneem ri' jar ak'aalaa' pa k'uulaaj k'in pa pa'leem nkeechap keeq'a' nkijotob'a' chi kaaj.

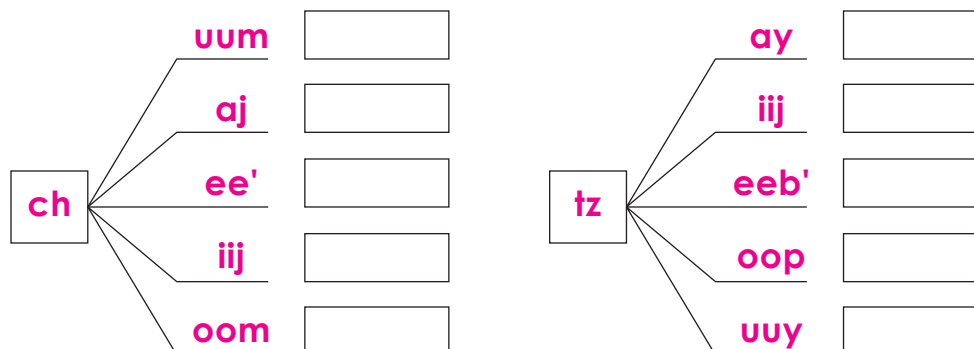
Ja k'a juun cholaj ak'aalaa' nkiyujqej kii', nkeechap opoon chi ruuxee' keepaam kachib'iil, k'o jun k'amol b'eey, pa b'ijneem nkeemaj jar ejtz'aaneem k'a jaa' k'aari' nkib'atataj kii' neeq'a'x chi kikojol kachib'iil ja kichapoon keeq'a'.

Nkiloq'oq'oj kii' jar ak'aalaa', ma itzeel ta nkeetz'at kii', utz keeri' qab'ana' ojoj.

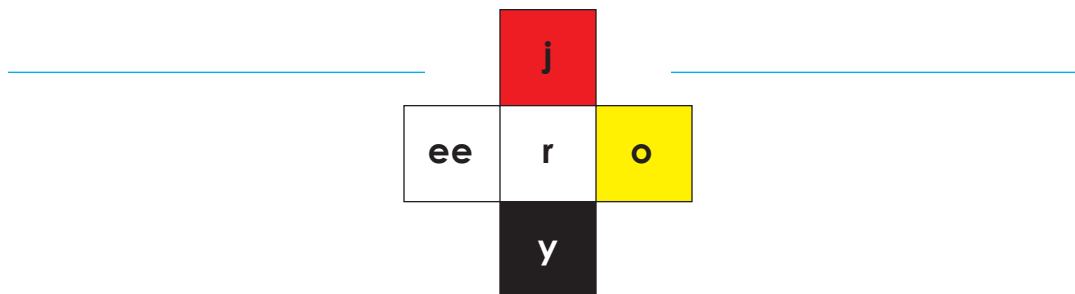

= Saamaaj

- Qanuk'u' ja taq tz'ijb' **ch** k'in **tz** ruk'iin ja taq xi'latziij ja k'o chi ruuwach jikajux, k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aj qaaj chi paam ja taq kajparaaj.

- Qanuk'u' kaji' taq tziij chi re ja taq tz'ijb' ja k'o chi paam ja xalq'a't.

- Qatunu' chi re jun jikajux ja taq tziij ruk'ulaaj ri'.

chi'aaj

tzoop

chee'

tziioon

chikop

tziyaq

chupuun

tziij

chiij

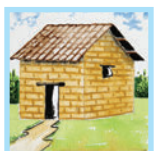
tza'j

.... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **ch** ja k'o pa cholon tziij **jeey**.

— Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **tz** ja k'o pa cholon tziij **jeey**.

÷ Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

ch	tz

÷ Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jo'oo' taq tziij ja ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **ch** k'in **tz**.

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al ch - tz: jaa wa' taq tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

Salun ri'iil

Qas ki'iil jar ojeer, ja tijoneelaa' k'in ja tijoxeelaa' xkejtz'ab'eej ja salun ri'iil. Pan ajilaaneem nkimajb'ej eel wi'.

Atat at uk'anaq, ne'x kaan ja najilax kaan pa ruk'isb'aal, k'a jaa' k'aari' nerusaaluuj konojelaal ja rachib'iil, toq netz'ub'e' qaaj ma utz chik ta nechajpi.

Xatnuuchap, xatnuuchap, qas ne'e ja saluuneel toq nuuchap juun chi ke.

Xar waari' qas pa ki'kotemaal, qas pa nimaaneem ne'ejtz'aani konojelaal.

≡ Saamaaj

- Qatz'ijb'aj chi ruuwach jikajux ja ruk'ulub'a'xiik ja taq ak'axaaneem nb'ajn chi riij jar achib'al.

Naq nkeeb'an jar ak'aalaa' chi paam jar achib'al?

Ee jaru' taq ixtanii' ne'ejtz'aani?

Ee jaru' taq ala'ii' ne'ejtz'aani?

Ee jaru' konojelaal ja ne'ejtz'aani?

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **b'** ja k'o pa cholon tziij **salun ri'iil**.
- Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **k'** ja k'o pa cholon tziij **salun ri'iil**.
- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee' k'in ja xqaaya' setesik chi riij.

b'	k'

- Qasiik'iij ja taq nimatziiij, k'a jaa' k'aari' qak'ulub'a' jar ak'axaaneem chi ruuwach taq jikajux.

K'o pa k'ichee'laaj ja k'ooy

Naq k'o pa k'ichee'laaj?

Pa b'eey k'o wi' ja k'ooy

B'aar k'o wi' ja k'ooy?

Xuutz'at jun b'aay ja k'ooy

Naq xuutz'at ja k'ooy?

K'o chi ruuxee' aab'aj ja b'aay

B'aar k'o wi' ja b'aay?

- ÷ Qatz'ijb'aj to ka'i' nimatziiij b'aar nqaakoj wi' taq tziiij **ak'aal** k'in **b'eey**.

.

..

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al b' - k': jaa wa' taq tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

Kamoon

Ja pa qatinaamit k'o kamoon nb'aani pa keeq'iij kaminaqii'.

Ja toq nb'aani ja kamoon, nkeemol kii' jar ak'aalaa', k'ajoolaa', q'apoojaa' k'in ri'jaa', ee k'ooli chi ke nkeeweq q'an taq aj, iis, k'uum, ch'imaay, nkeetzak pa ruuwi' q'aaq' chi paam jun q'aq laj ik'ol.

Pa taq nik'aj aaq'a' nkeemol kii' chi riij ja chakach rixiin ja tzajko'm, pa junjunaal nkeek'am opoon ja nkiyariij nkeetij.

Qas utz toq nqatijoj qii' chi riij ja k'amoj ri'iil.

Saamaaj

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja ruub'ii' ja taq naquun ja ntzaaki k'in ntiiij pa kamoona.

ch'imaay

k'uum

tap

ch'uu'

cho'm

iis

ajiiij

aj

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq tziij utz rutz'ijb'axiik b'anoon.

k'uum

kuum

ch'imaay

ch'imay

aj

aja

iis

iiz

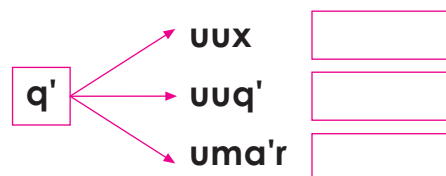
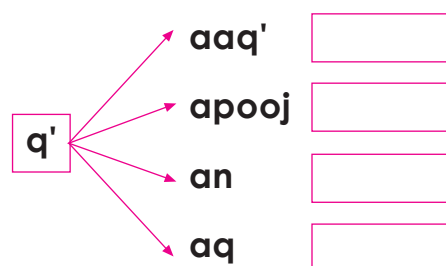
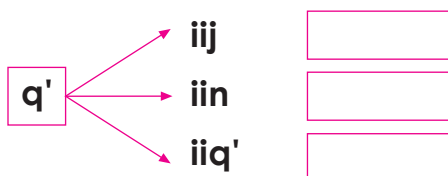
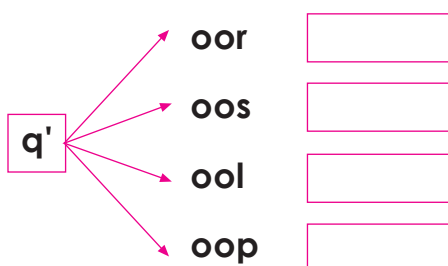
ik'ol

ikol

q'aaq'

q'aaq'

- Qatunu' ja tz'ijb' q' ruk'iin ja taq tz'ijb' ja k'o chi ruuwach jikajux, k'a jaa' k'aari' nqatz'ijb'aj qaaj chi paam ja taq kajparaaj.

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tz'ijob'al q' ja k'o pa cholon tziij kamoona.

— Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziiij ja xqaajux ruuxee'.

q'

÷ Qatz'ijb'aj to ka'i' nimatziiij b'aar nqaakoj wi' ti tziiij **q'aaq'**.

.

..

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al q': jaa wa' tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

Ti ixtan

Xuub'an kaan rut'iiso'm ja ti ixtan, chaqajaa' xuuch'aj kaan ruut'u'y, xuutzuq kaan k'in xlot'ot'ej kaan jun t'uqalaj ak'.

K'a jaa' k'aari' xb'e pan ajtijaal, qas b'enaq toq xna'tax qaaj rumal ruutee', ja k'a ti ixtan xuub'an jun at'ix pa b'eey.

Qas nk'ask'ot ruuwi' ja ti ixtan, ma ti t'or ta, keeri' nb'iij ja tijooneel toq xuutz'at opoon ntaajiini nrelesaj rachib'al jun t'oot'.

Ma ke'aachuq' awachib'iil chi re jar atz'ijb'ab'aal qas t'ist'ik ruutza'm xaab'an le', ne'xi.

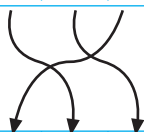
Saamaaj

- Qatz'ijb'aj chi ruuwach jikajux ka'i' saamaaj ja nuub'an ja ti ixtan chi roochooch.

_____

- .. Qaya'a' ja taq tz'ijb' chi paam ja taq kajparaaj ja jamal rupaam.

y	ee	b'
---	----	----

n	a	i	t	x
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--

i	n	l	t	oo	ee	j
---	---	---	---	----	----	---

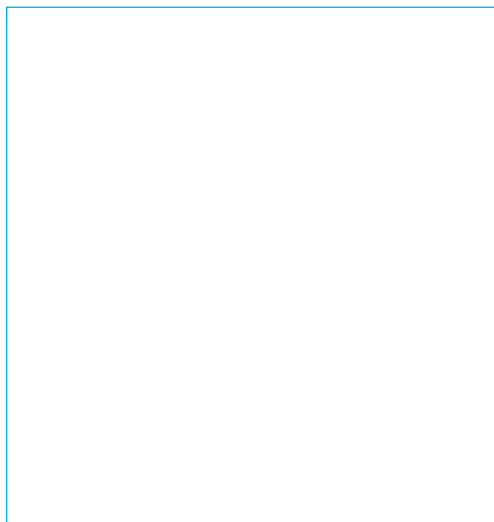
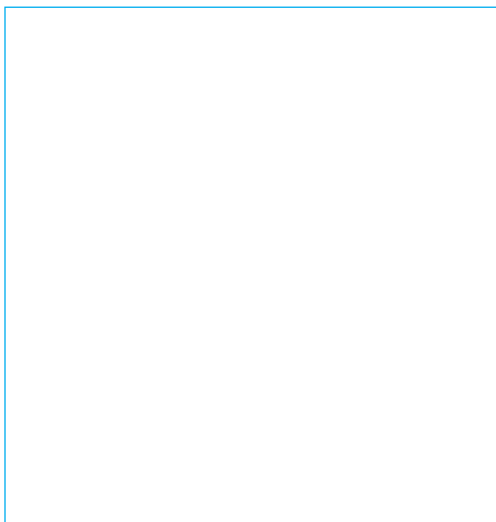
--	--	--	--	--	--	--

- ... Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al t' ja k'o pa cholon tziij ti ixtan.

- .... Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee'.

t'

- Qab'ana' rachib'al jun t'u'y, jun t'oot' k'in qaq'omaj riij chi paam ja taq kajparaaj.

- ÷ Qatz'ijb'aj to naq nk'aatzin wi ja t'u'y.

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al t': jaa wa' tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

B'anoj mees

Konojelaal ja winaqii' nkeeb'an keemees.

Nkeeb'an mees ja chajalii' pa tiyoxajaay, ajch'ame'ya'ii' pa q'atab'al tzii, ja tijoxeelaa' k'in tijoneelaa' pan ajtijaal.

Ixoqii', aachi'aa', q'apojaa', k'ajoolaa' k'in ak'aalaa' nkeeb'an mees chi ruuchii' k'in pa taq koochooch; mesab'al owi xijk'ab'al nkeekoj, k'o k'a nkichijkaaj ya' toq nkeeb'an ja mees utz k'a ma ti yakataji ja poqoq.

Qab'ana' k'a qaamees ojoj, utz k'a ch'ajch'oj nojk'eje' wi' k'in ma qojyawaji.

Saamaaj

- Qatz'aqatisaaj ja taq nimatziiij chi re ruub'ii' ja taq achib'al.

Chi b'anoj mees nkooj wi' ja _____.

Nuub'an mees ja chaajal pa _____.

Nuub'an mees jar ajch'ame'y pa _____.

- Qachojmarisaaj ja taq tziij, qamajb'ej eel ruk'iin ja najb'eey ajilab'al k'in qatz'ijb'aj chi ruuwach jikajux.

ee	s	m
2	3	1

i	aa	ch
3	1	2

q	o	i	x
4	3	1	2

l	a	j	ch	a
5	2	3	1	4

y	'	e	a	a	ch'	j	m
8	7	6	4	1	3	2	5

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **ch'** ja k'o pa cholon tziij **b'anoj mees**.

- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziij ja xqaajux ruuxee'.

ch'

— Qatz'aqatisaaj ja taq nimatziiij ruk'in ruub'ii' ja taq achib'al.

Tzab'u'q chik ja _____

Ja ti _____ k'in ti _____ nkeeb'an mees.

Pa _____ nuub'an wi' mees jar ixtan Ch'uumiil.

Qas ch'ajch'oj jar _____ toq nmejsi.

Nuuya' yab'ilaal ja _____

÷ Qatz'ijb'aj to naq nuuya' chi qe ja ch'ajch'ojiineem.

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al ch': jaa wa' tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

Ajtijaal

Ja pan ajtijaal chi ri' nb'ajn wi' tijooneem, k'o jun k'amol b'eey, ee k'o tijoneelaa' k'in tijoxeelaa'.

K'o taq samajib'al rixiin ja tijooneem ja nkooj pan ajtijaal, kani' chi re: tz'alamtz'ijb'ab'al, tz'ijb'ab'al, wuuj, ch'akat, ch'ajtal, aq'omab'al, chupub'al, xka' k'in ejtz'ab'a'l.

Nkeekoj taq kich'ajtaal ja tijoxeelaa' toq netz'ijb'an pa mookaaj kuk'in taq kachib'iil, chi raq'omaxiik taq achib'al ja nya' chi ke rumaal ja tijooneel, xar waari' rajawaxiik chi ja tijoxeelaa' nekiniimaaj ja tijoneelaa'.

≡ Saamaaj

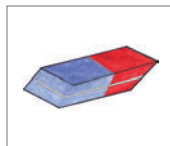
- Qajuxu' taq riij jar achib'al ja nkooj pan ajtijaal.

tz'ijb'ab'al

chanob'al

chupub'al

wuuj

q'a'm

ch'akat

ch'ajtal

tz'alamtz'ijb'ab'al

- Qatz'ijb'aj ruub'ii' ja taq achib'al ja xqaajux qaaj riij.

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja taq tziiij ruk'aan ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al **tz'** ja k'o pa cholon tziiij **ajtijaal**.

- Qatz'ijb'aj pa taq kajparaaj julee' taq tziiij ja xqaajux ruuxee'.

tz'

— Qatz'ijb'aj jun tziij ja juunaan nk'isb'en kaan ruuqul ruk'iin ja tziijb'atali.

tz'oo' _____ tz'aaq _____

tz'uuj _____ ejtz'aaneem _____

patz'am _____ tz'unun _____

÷ Qatz'ijb'aj to naq nk'aatzin wi' ja **tz'ijb'ab'al**.

Ruutz'ijb' Tz'utujil Tzijob'al tz': jaa wa' tz'ijb' xa ruuyoon pa Tz'utujil Tzijob'al nkooj wi'.

K'eex

Jar ojeer k'eex qas xkeeb'an ja qati't qamama', ma k'o ta puwaq xkeekoj; netajq eel jar ak'aalaa', k'ooli jal nkeek'am eel, toq k'a nemeloj to k'ooli paansut, k'ooli sik'aj kik'amoon to chik.

K'iy ruuwach ja naquun xekeek'ex ja qati't qamama' ojeer. Jar ee Aj Tok'or Juyu' nkeek'am eel lamuunax, aranxax, nekik'exa' chi ruuwach way owi julee' naquun chik pa Tz'ujki Ya' Juyu', Xe' Kuku' Aab'aj k'in Tz'unun Ya'.

Qak'exa' qanaquun ojoj ja toq k'o rajawaxiik chi qe.

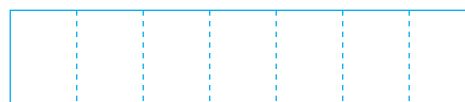
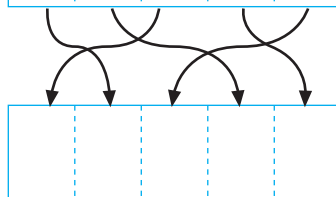

≡ Saamaaj

- Qanuk'u' ja taq tz'ijb' chi paam ja taq kajparaaj ja jamal ruupaam.

u	a	p	q	w
---	---	---	---	---

n	a	x	r	a	x	a
---	---	---	---	---	---	---

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja naq xkeek'ex ja qaati't qamama' ojeer?

lamuunax

puwaq

ak'aalaa'

- Qaya'a' jun setesik chi riij ja taq b'i'aaj/ta's k'o chi paam ja jun mook tziij ri':

Tz'unun Ya'

su't

sik'aj

lamuunax

ikom

jal

puluuj

puwaq

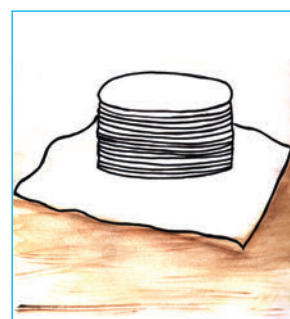
paansut

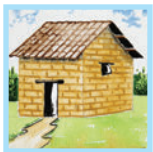
saal

Tok'or Juyu'

k'exooj

- Qatzi'jb'aj ruub'ii' k'in qaq'omaj riij ja julee' taq achib'al ri'.

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch juun tunatzii' ja ruk'aan b'i'aaj/ta's.

B'i'aaj/ta's: jaa wa' taq tziij okinaq keebii' winaqii', naquun owi chikopii' ja natkowiini naatz'at, naachap k'in naana' qaaj.

K'ayib'al

Ja pa taq k'ayib'al nkeemol kii' ja winaqii' jar ee pejtinaq najt naqaaj; qas jalojoxnaq keeb'ii' kani' chi re: To'l Ch'ab'aq jaay, Ku' Kaqaq'iin, Sika' Q'ulu'm, Xuwaan Ajq'aaq', Lu' Xajil, Paal Sajb'iin, Se'n Xi'y, Tru' Takaxoy, Pala's Cha'k, No't Qochee' k'in julee' winaqii' chik.

K'iy ruuwach ja naquun nk'ayixi, ja k'a nuutee', nuch'ititee', waanaa', wixnaam, wati't, nunimaal k'in wikaan, qas nkeecha' k'in nkik'axaj na rajilaal ja nkeeloq'.

Keeri' qab'ana' ojoj, looq' qana'a' ja qapuwaq utz k'a k'iy nqaaloq' chi re.

Saamaaj

- Qatz'ijb'aj chi ruuwach jikajux ja xtik'axax chi qe.

Naq keeb'ii' atata' aatee'?

La k'o k'ayib'al chi paam atinaamit?

Naq chi naquunaal atz'atoo ja nk'ayix pa k'ayib'al?

_____

_____

Tatz'ijb'aj keeb'ii' julee' winaqii' jar awojtaq keewach:

_____

_____

Ja toq naatij jun muuniil, naq naab'an chi re ja riij?

_____

_____

- Qachojmarisaj kaji' b'i'aaj chi re ja taq xi'latzii k'in qatz'ijb'aj chi ruuwach taq jikajux.

Xu

ko

na

Tee

waa

_____

ta'l

laax

Ma

Ku

_____

- Qatz'ijb'aj keeb'ii' qanimaal, qaachaaq', qaanaa' owi qaxiib'aal.

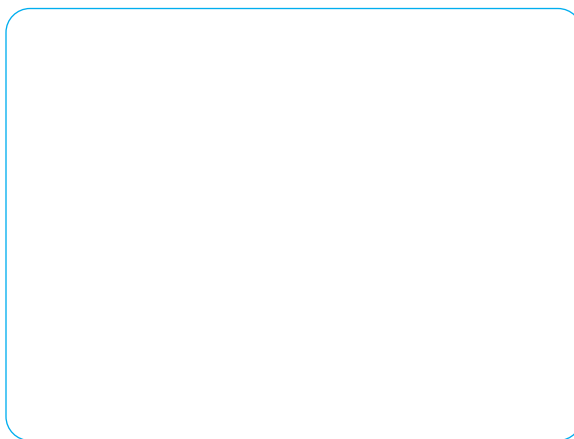
_____

.... Qatz'ijb'aaj ja najb'ey taq tz'ijb' kixiin ja julee' taq achib'al ri', k'a jaa' k'aari' qasik'ii naq chi b'i'aaj nchojmarisaj wi rii'.

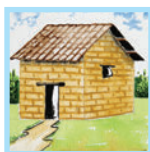

_____

— Qab'ana' rachib'al jun winaq k'in qatz'ijb'aj qaaj ruub'ii'.

_____

÷ Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun tunatzii ja ruk'aan b'i'aaj/ta's kixin winaqii'.

_____
_____
_____

B'i'aaj/ta's: jaa wa' taq tziij okinaq keeb'ii' winaqii', naquun owi chikopii' ja natkowiini naatz'at, naachap k'in naana' qaaj.

Nimaq' iij

Ja pa taq runimaq'iij tinaamit neki'kooti ja winaqii', k'o chirmi'y, tenten nb'ajni pa taq tiyoxajaay; k'iy ruuwach xojooj nb'ajni, k'o Xojoj Tekum, k'o Xojoj Wajkax, k'o Xojoj K'ooy k'in k'o Paska'r.

K'o naquun nk'ayixi kani' chi re: akat, raski'l, b'oose'l, b'o'j, pool, sakilkaab', saqakaach'; k'o ejtz'ab'a'l chaqajaa' kani' chi re: piriy, ikaq', ala's, k'ark'ar, taq t'u'y k'in k'o tziyaq, xajajb' nk'ayixi.

K'o ejtz'aaneem nb'ajni kani' chi re: k'aqoj ri'iil, k'aqoj sakib'al, q'ijin naquun, sututun ri'iil k'in julee' naquun chik.

Qas ki'iil ja pa nimaq'iij xa juun qab'ana'.

Saamaaj

- Qatz'ijb'aj jo'oo' ruub'ii' naquun ja tiijik riij ruuwach, ja xqasik'ij qaaj chi paam ja ti cholon tziiij Nimaq'ij.

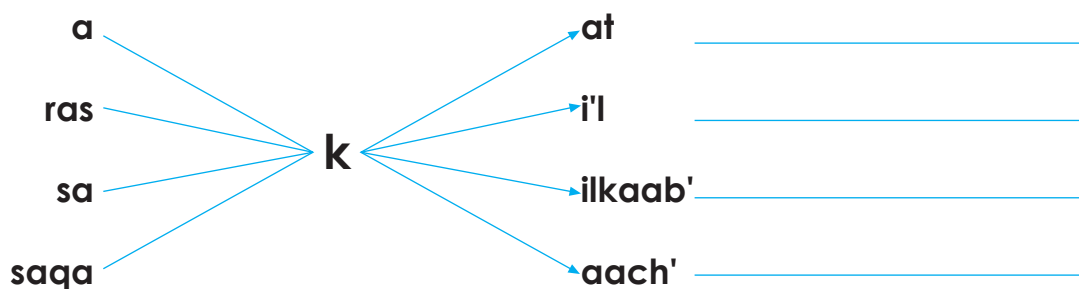

- .. Qatunu' ja taq xi'latz'ij ruk'iin ja tz'ijb' k, k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aj qaaj chi ruuwach jikajux.

- ... Qatz'ijb'aj jo'oo' ruub'i' naquun ja qatz'atoon pa taq nimaq'ij.

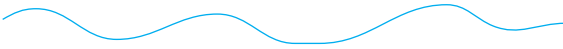

.... Qatararb'eej ja taq jux ja nuumaj to ruk'iin taq tz'ijb' nopen ruk'iin taq achib'al, k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aj qaaj ruub'ii' jar achib'al.

p

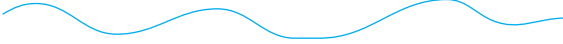
_____

i

_____

t'

_____

a

_____

k'

_____

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch juun tunatzij ja ruk'aan b'i'aaj/ta's rixin naquun.

_____
_____
_____

B'i'aaj/ta's: jaa wa' taq tzijj okinaq keeb'ii' winaqii', naquun owi chikopii' ja natkowiini naatz'at, naachap k'in naana' qaaj.

Awaj chikopii'

Qas ki'il jar ojeer maxko' ee awaj chikopii' kuk'iin ja qati't qamama', ee k'ooli tiijik kiij keewach, kani' kib'ajnik ak' k'iy keewach: ee k'o b'e'n, xeeq, ch'olo'n, q'apooj ak', q'ayis ak', kaxte'l, mama' chi ke, chaqajaa' ee k'o xtuux, quluq, aaq k'in wajkax.

Chaqajaa' ee k'o chik julee' ja ma utz ta netiiji, kani': tz'i', keej k'in mix.

Jar ojeer ja taq chikopii' pa taq nimaq'iij qas netiiji, ja k'a kaamiik xa naq ta chi q'iijaal chik netiiji.

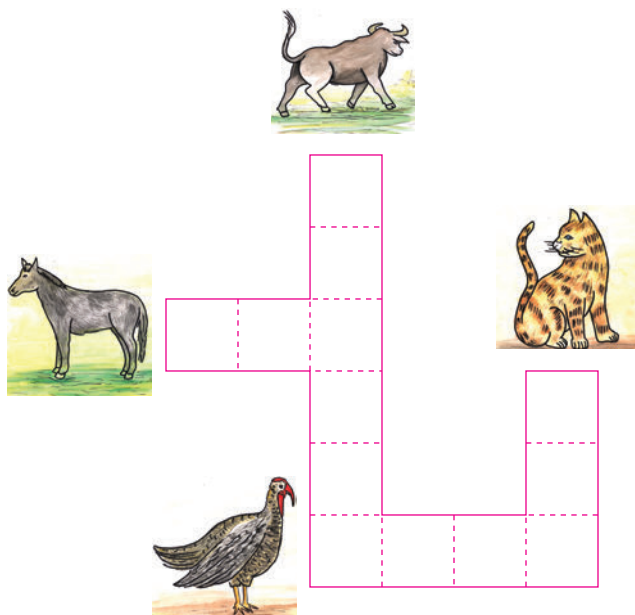
Ee k'ooli ja taq chikopii' ee chajil jaay, ja k'a kaamiik xa ee junjun chik ja k'a nkichajij na jaay.

Ma ti qaab'an ta itzeel chi ke ja taq chikopii'.

Saamaaj

- Qatz'ijb'aj taq tz'ijb' chi paam ja taq kajparaaj k'in qanuk'u' keeb'ii' ja taq awaj chikopii'.

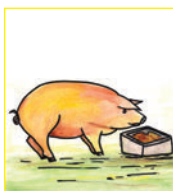

- Qaya'a' kejtaal ja taq tz'ijb' ja nb'ij keeb'ii' ja taq chikopii' k'in qatz'ijb'aj qaaj chi ruuwach taq jikajux.

s	e	y
i	m	n
x	t	a

o	aa	m
a	i	l
j	r	q

i	u	y
q	tz'	e
s	a	'

... Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tziij ja ruk'aan
b'i'aaj/ta's kixin chikopii'.

B'i'aaj/ta's: jaa wa' taq tziij okinaq keebii' winaqii', naquun owi
chikopii' ja natkowiini naatz'at, naachap k'in naana' qaaj.

Wiqol b'aaq

Ja nuuchaaq' xpa'j chi ruuxee' ruusii', xuuq'aj raqan. K'amar eel ruk'in wiqol b'aaq rumal qaatee'. Xaaq'aj awaqan ak'aal, ne'e ja naan wiqol b'aaq, toq xrelesaj to ruusu't b'aar ruk'oloon wi' ja ruub'aaq.

Toq nk'ojtisaj ruub'aaq b'aar chi ri' ee q'ajinaq wi', nkeeraq keechii' ja winaqii', k'ooli ne'oq'i, k'a jaa' k'aari' nuuxim kaan chi re paas ja kib'aaqiil q'ajinaq.

Q'anij ma ti k'ayeewaaj nuuwiq keeq'a' kaqan winaqii' ja naan, qas pa ki'kotemaal nsamaji.

Toq neq'omataji ja winaqii', ixiim, kinaq, naquun ntojb'ex kaan jar ajwiqol b'aaq, ma puwaq ta nya' kaan chi re.

Saamaaj

- Qaya'a' jun jikajux chi ruuxee' ja ixina'an ta's ja k'o pa cholontz'iij Wiqol b'aaq k'a jaa' k'aari' nqatz'ijb'aj julee' chi ruuwach ja taq jikajux.

_____

_____

- .. Qakanoj waqxaqii' taq ixina'an ta's chi paam ja kichontz'ijb'.

r	uu	w	uu	j	x	x	x
x	x	x	x	x	r	a	j
x	r	a	w	a	n	x	x
aa	w	a	j	x	x	x	x
x	x	q	aa	l	aa	q	x
x	x	x	x	aa	w	a	k'
x	x	k	ee	k'	aa	m	x
k	i	k	u	k	u	'	x

- ... Qixina'aaj ja julee' ta's ri'.

_____ tz'ii'   _____ q'a'   _____ chee'

_____ ak'   _____ tee'   _____ ija'tz'

.... Qatunu' chi re jun jikajux ja taq tz'ijb', xi'latzii k'a jaa' k'aari' qatz'ijb'aaj chi ruuwach jikajux ja taq tzii' ja nerunuk'u' wi rii' chi re ixinaaneem.

w	laaq	_____
aa	aj	_____
nuu	ooj	_____
eeu	wuuj	_____
r	iis	_____
k	iik	_____

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tzii' ja ruk'aan ixina'an ta's.

Ixina'an ta's: jaa wa' taq ta's nixina'axi kumaal ja winaqii', kani' chi re nuukeej, aakeej, ruukeej k'in julee' chik.

Q'ijlooneem

Ja saqoj q'ab'aaj jaa ri' jun q'ijlo'neem nb'ajn chi ke ja taq ri'jaa' chi paam ja Tz'utujil Tinaamitaal.

Jaa wa' q'ijlooneem ri' nkeeb'an jar achi'aa', ixoqii' chaqajaa' ak'aalaa', q'apoojaa', k'ajoolaa', ri'jaa', alib'atzii', ja'xeelaa'.

Ja toq nekeewil ja taq ri'jaa' nkib'iij: la utz aawach taa'?, la utz aawach naan?, qas neche'e, neluke' qaaj chi rusajqik keeq'a' ja taq ta'ii' k'in taq naanii'.

Ja k'a taq ri'jaa' keewa' nkib'ij kaan chi ke ja nesaqo kaan q'ab'aaj ri', utz aawach meetz', utz aawach nutata', utz aawach nuutee', Ajaaw tik'eje' awik'iin chi paam ja jun q'ij ri'.

: Saamaaj

- Qajilaaj k'in qak'ulub'a' jaru' taq ch'ujtatziij k'o chi paam ja cholon tziiij Q'ijlooneem.

Jaru' **Ja** k'ooli _____

Jaru' **ja** k'ooli _____

Jaru' **jun** k'ooli _____

Jaru' **jar** k'ooli _____

- Qatz'aqatisaj chi re taq ch'ujtatziij ja julee' taq tziiij ri'.

_____ **aachi'ii'**

_____ **q'ab'aaj**

_____ **q'ijlooneem**

_____ **ak'aalaa'**

- Qab'ana' ch'ujtatziij chi re ja julee' taq tz'ijb' ri', k'a jaa' k'aari' qaya'a' chi paam ja kajparaaj k'in qasik'ij qaaj

aj
----

	taq taa'ii'
--	-------------

unj
-----

	q'ijlooneem
--	-------------

raj
-----

	ixoqii'
--	---------

- Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun tunatziiij ja ruk'aan ch'ujtatziij.

Ch'ujtatziij ja, jar, jun: jaa wa' taq tziij ri' k'o na wi' ruko'jiik ja toq k'u'xatz'ijb' owi ch'akul tz'ijb' nk'amo' eel b'eey chi re ja tziij.

Kunaneelaa'

Ja kunaneelaa' k'iy keewach, ee k'o junjun chi ke nekikunaj ak'aalaa' ja k'o kiyaab'iil kani' chi re: wachaaj, k'atan, chooy xa'aab'.

Ja k'a wiqol b'aaq nerukunaj winaqii' jar ee q'ajtajinaq, keeri' chaqajaa' ee k'o kunal wachaaj, nkikunaj kaqawachaaj, puuq', tz'uum; ee k'o k'a chaqajaa' ja newasan ruukiyy kumatz k'in ee kunal raxkeej.

Jar iyoomaa' nekeeloq', nekiwasuuj k'in nekeetz'at ja taq ya'kii'aa'.

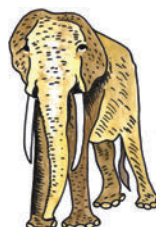
Konojeel ja kunaneelaa' q'aayiis nekikunab'eej ja yawa'ii', k'ooli nkeekoj maay, sik'aj, saqak'iix, aniix, aru't k'in julee' q'aayiis chik.

Jun kunaaneel ma puwaq ta nrojqaaj toq nkunaani, k'ooli xa ti ruuwaay nuuch'ak. To'ooneem nuub'an pa tinaamit.

∴ Saamaaj

- Qab'ij keeb'ii' ja taq achib'al k'in qakojo' ja ch'ujtatziij kuk'iin.

- Qatz'ijb'aj qaaaj ja ch'ujtatziij ja owi jar k'in taq keeb'ii' ja taq achib'al ri'.

_____

_____

_____

_____

- Qaya'a' taq ch'ujtatziij ja nuuk'am rii' ruk'iin ja taq tziiij.

_____ kunaneelaa'

_____ ya'kii'

_____ iyoomaa'

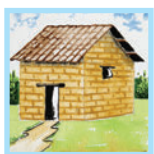
_____ aru't

.... Qatunu' chi re jun jikajux ja taq ch'ujtatziij ruk'iin ja taq tziij ja nuuk'am rii' ruk'iin.

Ja

Jar

ixoq
naan
ikaj
tuulul
awan
jaay
ak'aal
am

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun tunatzii ja ruk'aan ch'ujtatziij.

Ch'ujtatziij ja, jar, jun: jaa wa' taq tziij ri' k'o na wi' rukojiik ja toq k'u'xatz'ijb' owi ch'akul tz'ijb' nk'amo' eel b'eey chi re ja tziij.

B'i'aaaj

Ee k'i'y ja winaqii' ja ka' ka' ox ox rub'i'ixik keeb'ii' kani' chi re: Pin owi Kulaax; Wu'l owi Tzo'k; No't owi Naana; ixtan owi yaan; nee', ch'uuch' owi ya'kii'.

Ee k'o naquun, kani': ponpon owi tenten; aq'e'm owi jukuu'; b'atz' owi q'iin; b'ukub'al, pomb'al owi ponib'al; chiiij, b'o'j owi k'axooj; kotoon owi po't; luuk owi xooka; maay owi me't; napaq'a' owi moxq'a'; q'ajq'a'l owi xinaaj; wiixkin owi q'oop; saka'p, sakawlix owi weex; to'q owi tasb'al; pone't, xkopiya owi tzuupu'y; xuruy owi b'ooxo'x.

Chaqajaa' ee k'o chikopii', kani': siya', mix, me's owi mas; aaq, kuch owi kuuch; quluq, no's owi penech; us, xanan owi xa'n; xikin owi tukur; raal ak', ch'iiw owi wiir'x.

Qas utz k'in qas jab'el rub'ixiik ja taq tziij pa qatzijob'al, looq' qana'a'.

... Saamaaj

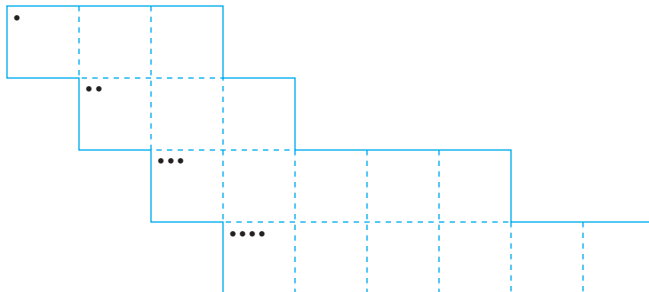
- Qatz'ijb'aj chi paam ja taq kajparaaj rujunamiil tziij ja ruub'ii' ja taq achib'al, xar waari' taq ajilab'al nqatararb'eej.

... xikin

. siya

.. raal ak'

.... ponpon

- .. Qatunu' chi re jun jikajux ja taq rujunamiil tziij ja k'o pa qixkon ruk'iin ja k'o pa qijkeq'a'.

kootoon
tasb'al
q'iin
xuruy
jukuu'

b'atz'
b'ooxo'x
to'q
aq'e'm
po't

- ... Najb'eey qasik'ij ja taq nimatzij, k'a jaa' k'aari' qatz'aqatisaj chi re jun junamiil tziij ja ruukaab' nimatzij.

Nuuqum ri'al quluq ja naan No't.

Nuuqum ri'al _____ ja naan _____.

Xuuq'ip ruuluuk ja taa' Kulaax.

Xuuq'ip _____ ja taa' _____.

Xuukoj runapaq'a' jar ixtan Tzo'k.

Xuukoj _____ jar ixtan _____.

.... Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tziij ja ruk'aan taq junamiil tziij.

Junamiil tziij: jaa wa' taq tziij ma junaan ta rutz'ijb'axiik k'in ma junaan ta ruuqul, xar waari' xa juunaan nb'iij.

Aj Tz'utujilaa'

Jar Aj Tz'utujilaa' ee k'ooli chi ke ee k'o chi paam tinaamit Tz'oloj Ya' k'in ee k'o pa tinaamit K'aqol Keej ja k'o pa taq'aaj.

Ee je'ee' waa ri' rixiin ja Tz'oloj Ya': Aj Tz'ikin Jaay, Aj Tz'unun Ya', Aj Xe' Kuku' Aab'aj, Aj Tok'or Juyu' k'in Aj Tz'ujki Ya' Juyu'. Utz chaqajaa' nb'iix Aj Tz'oloj Ya' chi ke konojelaal.

Ja k'a rixin K'aqol Keej ee je'ee' waa ri': Aj Kuku' Tzaam, Aj Ponom k'in Aj Chi' Kokow. Chaqajaa' utz nb'iix Aj K'aqol Keej chi ke.

Qonojelaal k'a oj Aj Iximuleew k'in xa juun qab'ajnikiil.

... Saamaaj

- Qatunu' chi re jun jikajux jar achib'al ruk'iin ja rupejteeniil ja k'o pa kajparaaj.

Aj Tz'ujki Ya' Juyu'

Aj Tok'or Juyu'

Aj Tz'ikin Jaay

Aj Xe' Kuku' Aab'aj

Aj Tz'unun Ya'

- Qatzijb'aaj ja pejteeniil chi ruuwach jikajux ja nk'uutuuj jar ak'axaaneem.

Pa taq'aaj ee k'o wi' jar ee _____.

Kolo' nkeeb'an jar ee _____.

K'o pa'tiin nkeeb'an jar ee _____.

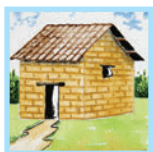
K'o jun juyu' Chuchuk pa kuuleew jar ee _____.

K'o K'istalin pa kuuleew jar ee _____.

... Naq k'a nb'i'x chi ke ja winaqii' jar ee pejtinaq pa:

Nawal Ya' _____

Tz'olaj Ya' _____

.... Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tzii' ja ruk'aan taq pejteeniil tzii'.

Pejteeniil: jaa wa' taq tzii' nb'ii' b'aar chi ri' ee pejtinaq wi' ja winaqii', toq ntz'ijb'axi nya'i najb'eey ja " Aj " k'a jaa' k'aari' ntz'ijb'ax ruub'ii' ja tinaamit; nimatz'ijb' nko'ji najb'eey k'in ma ti tujni ja "Aj" ruk'iin ja ruub'ii' tinaamit.

Riikiil

Jar Aj Tz'utujilaa' k'iy ruuwach ja riikiil nekeetij, kani': ch'uu', kinaq', xkooyaa' k'in julee' chik.

Jar ee taq no'y ch'uu' k'i'y keewach, ee k'o perech, tz'uquy, kaqiix
jaa wa' taq ch'uu' ri' ee taq tz'aratz'aq; ja saqach'uu' ee nimaq k'in
ee rab'araq ne'eeli, toq netzajki k'ooli neeb'ajñ pa pa't, pa ch'am
owi neb'ojli.

K'ooli ja kinaq': kaq, saq k'in q'aq; ja xtapakal jaa ri' kinaq' setesaq k'in tz'aratz'aq, ja k'a piley nim na chi' ruuwach, kaqkoj k'in tz'aratz'aq rutz'ajtiik. K'o kinaq' rijawan, toq rax pa sakiil pa xkooyaa' nb'ajñ wi'.

Ja xkooyaa' k'ooli ee k'olok'aq, rab'araq owi tzuujy. Toq ma ruuq'iij ta ja xkooyaa' altamat nya' chi riij ja riikiil.

Utzilaj wa'iim qab'ana' utz k'a ma qojyawaji.

Saamaaj

- Qatunu' chi re jun jikajux ja taq jalwach ruk'iin ja taq b'i'aaj ja nuuk'am rii' ruk'iin.

Jalwach	B'i'aaj
kaq, q'aq, saq	perech
setesaq, rab'araq, tzuju	kinaq'
rax, k'olok'aq	xkooyaa'
taq no'y, tz'aratz'aq	altamat

- Qab'ana' taq achib'al chi ruuwach ja jikajux ja nuuk'am rii' ruk'iin ja taq nimatzij.

Ja taq neeti'j pa ch'am.

Ja taq ee k'ooli taq tzuju.

Ja k'o saq, q'aq, kaq chi re.

Ja rax nb'ajn pa sakiil.

... Qasik'iij jar oxi' nimatziiij k'in qak'ulub'a' chi junjunaal chi ruuwach taq jikajux.

Ja taq ch'uu' perech, tz'uquy, kaqiix ee taq no'y k'in ee taq tz'aratz'aq.

Ee jani' taq ja taq ch'uu'? _____ .

Ja piley nimaq, kaqkoj k'in tz'aratz'aq chi' ruuwach.

Jani' ja piley? _____ .

Ja xkooyaa' k'o k'olok'aq, rab'araq owi tzuujy chi re.

Jani' taq ja xkooyaa'? _____ .

.... Qatunu' chi re jun jikajux ja taq jalwach ruk'iin ja taq b'i'aaj ja nuuk'am rii' ruk'iin.

tzab'u'q

lamuunax

utz

saqb'ach

ki'

tziyaq

teew

winaq

ch'am

kaab'

— Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tziij ja ruk'aan jalwach ja nrachb'ilaj to taq b'i'aaj.

Jalwach: jaa wa' taq tziij ja nuuya' rub'ajnikiil ja taq naquun owi taq b'i'aaj, kani' chi re rub'oniil, runa'iik, ruxlaa', ruxamaliil nim owi tino'y.

Qati't qamama'

Ja qati't qamama' ojeer, xeeb'e najt naqaaj chi ruch'ajkik keewaay. Xekiq'olo' chij pa taq'aaj. Xekik'ayij kuulix, xanakat, xkooyaa', karwaanso k'a pa K'aqol Keej owi Xelaju'. K'iy ja kijqa'm nkeek'am eel pa patajl, chi kaqan neeb'e wi'. Qas chajniim ne'el eel pa taq koochooch, k'a maloo' ne'eqaaji.

Nim ja keeb'eey, k'iy ruub'ii' ja juyu' taq'aaj xeq'a'x wi'. Toq ne'eqaaji ja pa K'aqol Keej owi Xelaju', nkeenuk' ja keek'aay, pa taq nik'aaj nkeeb'an chire ja kuulix, pa taq q'ataaj nkeeb'an chire ja xanakat.

Qas tijb'al poqonaal xkeeb'an to, xar waari', qas xeki'kot pa kik'aslemaal.

Saamaaj

- Qak'ulub'a' ja taq ak'axaaneem ri'.

Jani' taq ja kijqa'm xkeeb'an eel ja qati't qamama' ojeer.

Jani' xkeeb'an chi re ja kuulix. _____

Jani' xkeeb'an chi re runujk'iik ja xanakat. _____

B'aar chi ri' xeepe wi' ja qati't qamama' chi ruch'ajjik keewaay ojeer.

- .. Qasiik'iij ja taq nimatzii, k'a jaa' k'aari' qak'ulub'a' ja taq ak'axaaneem chi ruuwach ja jikajux.

Chi kaaj k'o wi' ja q'iij.

B'aar chi ri' k'o wi' ja q'iij? _____

Naqaaj nsamaj wi' ja nuutee'.

B'aar chi ri' nsamaj wi' ja nuutee'? _____

Nimalaj aaq'a' nuumaj saamaaj ja wikaan.

Naq chi ramaajiil nuumaj wi' saamaaj ja wikaan?

Xa nik'aj aranxax xintij.

Jani' jar aranxax xintij? _____

... Qatz'ijb'aj julee' tziij chi ruuwach jikajux ja rujaloon rii' ruk'iin ja tz'ijb'atali.

naqaaj _____

ajsik _____

kaamiik _____

chajniim _____

ejqaal _____

itzeel _____

pa q'iij _____

k'iy _____

.... Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tziij ja ruk'aan taq jalb'anooj.

Jalb'anooj: jaa wa' taq tziij nuuya' rub'ixik ramaaj, k'ojlib'al owi ajilab'al naquun.

Woochooch k'in wajtijaal

K'iy ruuwach ja naquun nqaab'an jar oj ak'aalaa' chi qoochooch, kani' chi re: wa'iim, waraam, saamaaj, josq'iineem, mees, nimaaneem k'in yuug'.

Ja k'a pan ajtijaal jaa wa' qas nqaab'an ri': tz'ijb'aaneem, sik'in ruuwach wuuj, ch'upun wuuj, q'oman achib'al, tzijooneem, ak'axaaneem, ejtz'aaneem, b'ixaaneem, ajilaaneem, b'atatan ri'il k'in to'on ri'il.

Ronojelaal ja taq naquun ri' qas pa ki'kotemaal toq nqaab'an kuk'iin ja taq qach'aalaal k'in taq qachib'iil. Ja k'a qaatee' qatata' k'in ee qajtiij qas pa ch'uuch'ujalaj taq tziij noqkiq'ijla' wi' k'in chaqajaa' ma qojkeech'ay ja toq noqsaachi.

Qojki'kot k'a ja pa qak'aslemaal.

Saamaaj

- Qatunu' chi re jun jikajux ja taq nimatzii' rachib'iil ri' ruk'iin ja taq achib'al.

Waraam nuub'an jar alaa'.

Saamaaj nuub'an ja taa'.

Mesooj nuub'an ja tijoxeel.

Sik'in ruuwach wuuj nkeeb'an ja taq ixtanii'.

- Chi ruuwach ja taq jikajux qatz'aqatisaj chi re jun k'u'xatz'iij ja taq achib'al ruk'iin ja taq ko'latzii'.

Xuuchap

Xuutij

Xuukoj

Xsiik'iij

_____

jar aa Xuwaan.

_____

jar ixtan No't.

_____

jar aachi.

_____

jar aa Tuun.

... Chi ruuwach ja taq jikajux qatz'ijb'aj qaaj chik ka'i' taq nimatziiij ja nqaakoj ruk'iin ja julee' taq k'u'xatziiij ri': **ejtz'aaneem, b'ixaaneem.**

- _____
_____
- _____
_____

.... Qatz'ijb'aj to chi qoochooch jun cholon tziiij ja ruk'aan taq k'u'xatziiij/b'anooj.

K'u'xatziiij/b'anooj: jaa wa' taq tziiij ja nb'iin chi qe ja b'anoj naquun, siloj ri'iil k'in ja na'oj naquun.

Taq tziij rixiin tz'utujil tzijob'al k'in kaxlan tzijob'al

Tz'utujil tzijob'al	Kaxlan tzijob'al
aaq, ajq, kuuch, kuch	cerdo
achib'al	imagen
ajkum, ajkuun	curandero
ak'axaaneem	preguntar
alib'atzii'	nueras
altamat, maltomat	miltomate
aq'eem, q'eem, jukuu'	batea
awaj chikopii'	animales domésticos
b'aay	taltuza
b'aqooj, b'iqooj	desgranar maíz
b'atz', b'aatz', q'iin	hilo
b'iaaj, ta's	sustantivo
b'ijneem, b'iineem	caminar
b'oroon, pison, b'otzoon	envuelto
b'ukub'al, ponib'al, merxinxar	incensario
ch'akultz'ijb, ch'akultz'iib'	consonantes
ch'iww, raal ak', wirix	pollito
ch'ijch', ch'iich'	vehículo, metal
ch'ujtatziij	artículo
cha'ooj	clasificar
chajal	sacristán
Chi' Kokow	Chicacao
chiiij, b'o'j, k'axooj	algodón
cholon tziij	cuento
chuuy	juego de cosquillas
ik'ol, uk'al, uk'ol	olla de barro
ikem, ikom, ikam	abajo
ixtan, yaan	señorita
jab'el, utz, tib'look	bonito
jalb'anooj	adverbio
jalojoxnaq	variedad
jalwach	adjetivo
ja'xeel	yerno
jikajux	línea recta
jun	artículo
jun junaal, jun jun	cada uno
junach'akul tz'ijb', junach'akul tz'iib'	consonantes simples
junamiil tziij	sinónimo
juun	uno

Tz'utujil tzijob'al	Kaxlan tzijob'al
k'amab'al tzij	ejemplo
K'aqol Keej, K'aqo'l	Mazatenango
k'ark'ar	ronron
k'u'xatz'ijb', k'u'xatz'iib'	vocales
k'u'xatzijj, b'anooj	verbo
k'ulach'akul tz'ijb', k'ulach'akul tz'iib'	consonantes simples glotalizadas
k'utub'al sak'aajeem	indicadores de logro
Kajparaaj	cuadro
kichontz'ijb', kichontz'iib'	sopa de letras
ko'latzijj	frase
kootoon, po't	güipil
Kuku' Tzaam	Cutzan
kuku', chinaaw	tinaja
kura'	tinaja para hombre
luuk, xooka	garabato
maay, me't	hoja de tabaco
mulumik	volcancito de tierra
muul, meej, tiij	veces
napaq'a', nopaq'a', apaq'a', moxq'a'	anillo
Nawal Ya', Nawal Ja'	Nahualá
Nimatzijj	oración
No't, Naana, Na'iin	Ana
nuk'uuj	ordenamiento
pa't, pa'tiin	patín
Pejteeniil	gentilicio
Pin, Kulaax	Nicolás
Ponom	Panan
ponpon, tenten	tamborón
pool	maicillo en dulce
q'ajq'a'l, q'aaq'a'l, xinaaj, chachal	collar
q'oop, q'o'p, q'o'jp, wirixkin, ruuwi' ixikin	arete
quluq, no's, penech	chompipe
rub'eeyaal	pasos
saamaaj	actividades
sak'aajeem	competencias
saka'p, sakawlix, weex	pantalón típico
sakib'al	canica
sik'iineem	leer
sik'in ruuwach wuuj	lectura
siya, siyaaw, mix, mas, me's	gato
t'ist'ik, ch'uut	puntiagudo
t'or	tonto
t'uq	gallina clueca

Tz'utujil tzijob'al	Kaxlan tzijob'al
taq'aaj	costa sur
tiyoxajaay	iglesia católica / cofradía
to'q, tasb'al	ropa interior
Tok'or Juyu'	San Pablo La Laguna
trumpo'j, pixik', piixiik'	chicharra
tunuuj	unir
tusaaj, tunaaj	rimero
tz'aqatisaaneem	completación
tz'ijb', tz'iib'	letra
tz'ijb'aaneem	nivel escrito
Tz'ikin Jaay	Santiago Atitlán
Tz'olaj Ya'	Sololá
Tz'ujki Ya' Juyu'	Santa María Visitación
Tz'unun Ya'	San Pedro La Laguna
tzijooneem	nivel oral
us, xa'n, xanan	sancudo
wi't	pepe
wiqooj, weqooj	curar hueso
Wu'l, Tzo'k	Paulina
xalq'a't	cruz
xamaliil	cuerpo
Xe' Kuku' Aab'aj	San Juan La Laguna
xi'latziij	sílaba
xkin, tukur	búho
xkopiya, pone't, tzupu'y	gorro
xuruy, b'oxo'x, popoo'	fabricar ollitas con tierra
ya'kii', nee', ch'uuch'	bebé
yo'xach'akul tz'ijb', yo'xach'akul tz'iib'	consonantes compuestas simples
yo'xach'akul tz'ijb', yo'xach'akul tz'iib'	consonantes compuestas glotalizadas
yuquyaq k'u'xatz'ijb', yuquyaq k'uxatz'iib'	vocales largas

Ministerio de Educación
Guatemala

Distribución gratuita

